

Žemberová, Viera

Nepublikované rukopisy Štefana Krčméryho

Slavica litteraria. 2013, vol. 16, iss. 1-2, pp. 227-231

ISBN 978-80-210-6526-0

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/129136>

Access Date: 09. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

usmeje, lebo vie, že archív má svoje zákony i zákonitosti, teda svoje pravidlá i tajomstvá.

Reálie i archiválie z 20. storočia – pre jeho časovú blízkosť – kladú ďalšiu prekážku výskumníkovi, buď pôjde o nespracovaný (autorský) fond, alebo o fond neúplný z najrozličnejších príčin, ale vždy s dôsledkami, ktoré korigujú hodnotu a celistvosť záverov, ku ktorým sa literárny vedec, ako je to v našom prípade, postupne dopracuje, aby ich vývinovo i vzťahovo voči autorovi alebo národnému kultúrnemu spoločenstvu objektívne spracoval a kvalifikovane odbornou komentoval.

Pražské archívne – spoločenské i súkromné – fondy a personálne fondy v Archíve literatúry a umenia Matice slovenskej sú po viacero rokov pracoviskom slavistky Anny Zelenkovej¹, čo znamená, že jej prenikanie do neodkrytých, pozabudnutých, nehľadaných dokumentov prinieslo najmä v poslednom desaťročí do výskumu dejín slovenskej literatúry a do dejín slovenskej literárnej vedy publikácie, ktoré rozšírili záber predovšetkým v tradícii česko – slovenských literárnych vzťahoch, ale aj do – v tomto zmysle organizovanom literárnovednom (komparatívnom) výskume – po kvalitatívnej a metodologickej zmene výskumu v nových súvislostiach predovšetkým na poste areálového výskumu.

Od deväťdesiatych rokoch, zmenou kvality vzťahu slovenskej a českej literatúry a literárnej vedy, nebude Anna Zelenková jediná v literárnej heuristike a medzi literárnovednými historikmi, ktorá hľadá odpoveď, akým smerom by sa mal v „novej“ situácii upriamiť výskum vzťahov, kontaktov, prepojení s viac, ako storočnou tradíciou, ako sa bude uplatňovať metodológia, predmet i ambície vzájomného „štúdia“ v novej situácii a s novou generáciou výskumníkov.

Dejiny, ale aj živý prax literatúry obidvoch národných literatúr a dejiny vzájomne rozvíjaných spoločenských vied „vedia“, že toto nie je nová a už vôbec nie výnimočná situácia. V 20. storočí sa v obmenách problém vzájomného štúdia objavil niekoľkokrát, vždy to boli neliterárne iniciácie, na ktoré literárna veda, zvlášť literárna história, museli, pretože aj chceli reagovať.

Takmer vždy nevyhnutným, užitočným a úspešným východiskom zo súkolesia otázok, hľadajúcich odpoveď na to, ako pokračovať ďalej, býva návrat do minulosti výskumu témy a problému a cizelovanie predmetu i metodológie tým, že sa ujasňuje a aktualizuje vzťah k vzájomným literárnohistorickým konceptom, ktorými sa na jednej i druhej strane uberalo sledovanie vzťahov, kvalita i prejavy vzájomnosti, dokumentovanie vedeckej autonómnosti atď.

¹ Zelenková, A.: *Slovenská prozódia a verzifikácia v rukopise Štefana Krčméryho (1935)*. Praha: Slovanský ústav AV ČR –Euroslavica 2006. Zelenková, A.: *Medzi vzájomnosťou a nevzájomnosťou. Sondy do česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov*. Praha: Slovanský ústav AV ČR. Nitra: Filozofická fakulta Univerzita Konštantína Filozofa 2009.

Závažným medzníkom vo vyrovnávaní sa so stavom výskumu kontaktov medzi českou a slovenskou literatúrou a literárnou vedou ostávajú 60. roky, keď sa obidve strany priklonili k terminológii a funkciám vzájomných kontaktov², navyše vkladom do konceptu vzájomného štúdia ostáva syntetická práca Karola Rosenbauma³.

Skutočnosť, že sa vzájomná prepojenosť slovenskej a českej literatúry vo svojom synchronickom výskume dostala znova raz na rúžcestie, by mohola úspešne „tu a teraz“ doriešiť kvalitná obmena výskumníkov na obidvoch stranách národných literárnovedných korpusov, a to preto, lebo generačný komponent ostáva najpriechodnejší, prirodzený a najvýraznejší, veď vytvára vhodné podmienky na návrat k prieskumu archívov, k otváraní „zatvorených skriniek“ v domácich aj spoločenským štatútom rozlične ustanovených archívoch, v ktorých sa našlo miesto pre dokumenty o tom, čo bolo i ako to bolo.

Slavistka Anna Zelenková má takú možnosť, aby sa profesionálne ponárala do minulosti prostredníctvom seriózneho a kvalifikovaného štúdia do najrozličnejších dejinných zákutí, ktoré sprevádzajú dokumenty, ale objasňovala aj to, čo ich spája(lo) s ich tvorcami. To, čo slavistka nateraz ponúka, treba prijať ako potrebné a nezastupiteľné dopovedanie „ad hoc“ istého javu, problému, osobnostného prejavu.

Do krčméryovskej „línie“ dotvárania spisovateľského i literárnovedného portrétu vniesla Anmna Zelenková ďalší doplnok v publikácii *Veci na dne duše*. Podtitul publikácie orientuje v probléme, ktorému sa venuje, ide o „dva neznáme rukopisy Štefana Krčméryho“, o rukopis „*A ešte letiace tiene*“ a rukopis „*Vajanský*“.

Krčméryho práca na literárnom „*A ešte letiace tiene*“ a literárnohistorickom texte *Vajanský*“ sa spája s jeho pobytom v tridsiatych rokoch vo Švajčiarsku a v Prahe, kde sa pohyboval v blízkosti Masarykovej rodiny, na čo upozorňujú

² Okazujeme na vzťahové postoje medzi českou a slovenskou literatúrou, ako o nich vypovedal v roku 1960 Jan Mukařovský, na komparatívne závery, ponúkajúce riešenia pre terminológiu, metodológiu a kontext na výskum, aký rozvinul Dionýz Ďurišina, na Stanislavom Šmatlákom precizované tri funkcie vo vzájomných vzťahoch, ale aj na poslednú vzájomnú medziliterárnu konferenciu v roku 1988 v Smoleniciach, ktorá „po sebe“ nechala problémy, smerujúce k otvoreniu ďalších dialógov o kultúrnej identite, noetickej kríze, estetickej hodnote a autenticite literárnovedného výskumu a národnej literatúry (aktualizovať možno predovšetkým materiál pracovníkov SAV Evy Jenčíkovej – Petra Zajaca publikovaný v *Slovenských pohľadoch* v roku 1989).

³ Rosenbaum, K.: *Vzťahy slovenskej a českej literatúry od 19. storočia*. Bratislava 1988.

do publikácie zaradené korenšpodenčné kontakty adresované Krčmériym a Masarykovej dcére Alici⁴ a Jozefovi Škultétymu⁵.

Anna Zelenková v editorských vstupoch do spracovania a literárnohistorického komentovania obidvoch textov naznačuje, že časť slovenských literárnych vedcov s rukopisným materiálom *Vajanský* pracovala a vnášala ho do monograficky či vývinovo konštruovaného profilu Vajanského, ale nevznikli reálne podmienky na jeho zverejnenie.

Krčmériyho spoločenský a „dobový“ portrét Svetozára Hrubana (popri inom aj martinského strojcu literárneho a kultúrneho života) a autorský literárnohistorický profil Vajanského vznikali s osobným zánietením, so znalosťou reálií a súvislostí osobných aj tvorivých, s prejavenu autorskou náklonnosťou a porozumením, ale predovšetkým s európskou zorientovanosťou⁶, čím vhodne sa post factum „obnovuje“ vo vzdelávacej praxi výklad Vajanského „konzervativizmu“, povedzme i dotvorením jeho širokých záujmov a rozhladenosť v dobovom umení jeho znalosťami a kritickým komentovaním výtvarného umenia, obnovením jeho postoja k ruskej literatúre a ku generácii otcov, v jeho prípade predovšetkým k spisom Jaroslava Vlčka o tvorbe a poznávacej aj estetickéj hodnote diela slovenských romantikov.

Do iného, takpovediac, intímneho prostredia sa dostáva Krčmériy v prozaickom texte *A ešte letia tiene*, ktorým prekračuje priestorové, nazeracie vymedzenie tradičnej slovenskej prózy z prelomu dvoch storočí a prikláňa sa k modernej, personalizovanej próze výrazne intelektuálneho ladenia. Krčmériy v „románe“ *A ešte letia tiene* modeluje literárne „výpravne“ vyrozprávaný vzťah medzi, nadnesene anglickou, francúzskou a slovenskou kultúrou, jej tvorcami i adresátmi, medzi nazeracou výpravnosťou a zosobnením neliterárneho kontextu s jeho príbehovou literárnou transformáciou. V Ženeve, v jej prírode, v prýbytku i mestskom prostredí sa „rozhýbe“ spoločenský, literárny, osobný kontakt medzi slovenským študentom, ale epicentrom ostáva predsa len verifikovateľné a literárne zapojené beletrizovanie autorského vzťahu „romantického“ Byrona a „realistického“ Rousseaua. Krčmériy nezaprel svoju poučenosť, filozofickú i estetickú vyhranenosť, obdivné pomeriavanú dokonalosť Prírody atak ohrani-

⁴ Krčmériyho listy sú adresované Alici Masarykovej s datovaním 10. I. 1933 (s. 153–154), 10.III. 1933 (s. 155–156). Krčmériy prejavoval vďaku A. Masarykovej za ústretovosť i reálnu pomoc pri jeho liečebnom pobyte vo Švajčiarsku. Blížšie pozri Zelenková, Anna: *Skromný pútnik životom a Edičná poznámka* v publikácii na s. 159–164.,

⁵ List Krčmériyho adresovaný Jozefovi Škultétymu nie je autorom listu datovaný, s. 157–158.

⁶ Ako margináliu pripomínáme rovnaké zaujatie za osobnosť Vajanského v genologicky koncipovanej syntéze Števíček, J.: *Dejiny slovenského románu*. Bratislava: Tatran 1988.

čené možnosti človeka. Glosuje, naznačuje sentencie, nebráni sa gnómam, nasycuje dvojlíniu „príbehu“ vedomostnými a geografickými informácia, využíva čas i priestor, čo napríklad znamená i to, že „zabýval“ v prímeroch, odkazoch viaceré známe osobnosti európskej kultúry a vedy, frázami z francúzštiny a poetami duchovného ukotvenia pravdy a poznania vypovedá o tom, čo sa dá a čo sa môže očakávať od života v jeho „veľkosti“ i „všednosti“ na ktorejkoľvek jeho „strane“. A predsa „pretŕča“ rozprávačov pocit samoty, cudzoty, opustenosti, bezmocnosti, ktorý sa nevytráca a neobíde ani personalizovaných titanov európskej kultúry spred storočí v Krčmérym esteticky (rytmus, čas, pohyb, zvuk, pieseň) vytáženom rozprávaní o umení a jej tvorcovi.

Publikáciu pripravenú Annou Zelenkovou treba odporučiť a želať si, aby sa čím skôr zapojila do aktuálnych foriem a stupňov literárneho vzdelania pre jej schopnosť „povedať, korigovať, rozvinúť a dopovedať“ ustálený „výklad“ tvorivej osobnosti Štefana Krčméryho v literárnych, kultúrnych a spoločenských dejinách minulého i tohto storočia.

Viera Žemberová

SYMBOL A SYMBOLIKA V TEORII, LITERATÚRE A KULTÚRE

Symbol w kulturze: funkcje i semantyka. Redakcja tomu Andrzej Borkowski przy udziale Justyny Urban. Colloquia Litteraria Sedlcensia, t. X. Siedlce: Instytut Filologii Polskiej i Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Przyrodniczo-humanistyczny w Siedlcach, 2011. 275 s.

Agilní literární vědci a kulturologové, stejně jako lingvisté z univerzity v polských Siedlcích jsou známi svými edicemi, v nichž nezřídka kooperují s jinými univerzitami a mezinárodně respektovanými osobnostmi (Komenský, slavistika, časopis *Mirgorod* aj.). Tento svazek, který vychází v jejich známé sérii „literárních kolokvií“ je zaměřen na symbol a symboliku.

V prvním oddíle se autoři zabývají některými aspekty symbolu a symboliky (studie jsou psány polsky, rusky, výjimečně anglicky. Tat'jana Bilenko (Droho-byč) v rusky psané studii *Символика библейской притчи: sacrum u profanum*, vycházející z díla Hryhorije Skovorody, zkoumá užívání biblických symbolických obrazů a jejich funkci v literatuře a také jejich konjunkturuální využívání v současnosti, kdy často dochází k změně sacrum na profanum: to autorka nepokládá za znepokojivou tendenci, vždy podle ní záleží na stavu společnosti, ve které tato změna a proměna probíhá. Transformace sakrálních symbolů v světské, tedy sekularizace biblické symboliky je běžným znakem dneška, jemuž nelze zabránit, spíše sledovat to, aby původní sakrálnost (posvátnost) zcela nevyhasla.